

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ, ПСИХОЛОГІЇ І СОЦІАЛЬНОЇ
РОБОТИ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

з теми:

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ДОМАШНЬОГО
НАСИЛЬСТВА**

Виконала: студентка 2 курсу
Групи Ps1-M24z
спеціальності 053 Психологія
Левчук Жанна Миколаївна

Керівник:
Гудима Олександр Васильович,
кандидат психологічних наук, доцент

Рецензент:
Славіна Наталія Сергіївна,
кандидат психологічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський – 2025 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	6
1.1 Поняття, види та особливості домашнього насильства	6
1.2 Психологічні характеристики жертви та кривдника.....	17
1.3 Наслідки насильства для психіки особистості.....	24
1.4 Психологічні чинники домашнього насильства.....	33
Висновки до першого розділу.....	37
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	39
2.1 Методологічні засади експериментального дослідження психологічних чинників домашнього насильства.....	39
2.2 Експериментальне дослідження психологічних чинників домашнього насильства.....	40
2.3 Практичні рекомендації щодо психологічної підтримки постраждалим від домашнього насильства.....	49
Висновки до другого розділу.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Психологічні чинники домашнього насильства охоплюють широкий спектр впливів на психіку особи, яка стала жертвою домашнього насильства. Воно включає в себе маніпуляції, словесні образи, приниження, погрози, контроль та ізоляцію, що призводить до зниження самооцінки, тривожності, депресії та посттравматичного стресового розладу.

Постійна критика, знецінення та образи з боку кривдника призводять до того, що жертва починає сумніватися у собі та своїх можливостях.

Насильство, особливо психологічне, викликає постійне відчуття страху, напруження та безпорадності, що може призвести до розвитку тривожних розладів та депресії.

Кривдник може маніпулювати емоціями жертви, створюючи залежність та відчуття безпорадності, що ускладнює розрив стосунків. Може обмежувати соціальні контакти жертви, ізолюючи її від друзів, родичів та інших людей, що може посилити відчуття самотності та безпорадності.

Психологічне насильство може впливати на когнітивні функції, такі як пам'ять увага та концентрація, що ускладнює навчання, роботу та повсякденну діяльність.

Жертвами домашнього насильства найчастіше стають жінки, дівчата, діти та в деяких випадках люди похилого віку.

Психологічне насильство є серйозною формою домашнього насильства і може мати тривалі негативні наслідки для психічного здоров'я жертви.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження психологічних чинників домашнього насильства зумовлена необхідністю розуміння коренів цього явища для розробки ефективних методів запобігання, втручання та реабілітації. Психологічні фактори, такі як особливості кривдника та жертви, травми та психічні розлади, є ключовими для повного розуміння динаміки домашнього насильства та пошуку дієвих рішень для подолання цієї проблеми.

Об'єкт дослідження: психологічні чинники домашнього насильства.

Предмет дослідження: психологічний стан осіб, які потерпіли від домашнього насильства.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати, емпірично дослідити психологічні особливості осіб, які потерпіли від домашнього насильства та оцінити емоційний стан, самооцінку, рівень тривожності.

Завдання дослідження:

- 1) проаналізувати поняття, форми та ознаки домашнього насильства;
- 2) визначити психологічні наслідки домашнього насильства;
- 3) провести емпіричне дослідження психологічного стану осіб, які потерпіли від домашнього насильства.

Методи дослідження:

Теоретичні – аналіз проблематики дослідження психологічних особливостей осіб, які потерпіли від домашнього насильства.

Емпіричні – тестування, опитування. Були використані такі методики як: методика «Шкала оцінки рівня ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергега та Ю. Ханіна; «Шкала тривоги Бека» для дослідження кількісної оцінки інтенсивності депресії та відображення її глибини; опитувальник: наскільки ви співзалежні? (автори: Беррі та Дженей Уайнхолд); опитувальник для визначення самооцінки (автори: Беррі та Дженей Уайнхолд).

База дослідження складається з 15 осіб жіночої статті, що мали досвід домашнього насильства та 15 осіб жіночої статті, які не перебувають на обліку, віком від 19 до 50 років. Дослідження проводилось на базі Кризового центру м. Старокостянтинів.

Практичне значення. Результати дослідження можна використовувати сімейними або практичними психологами для роботи з жертвами домашнього насильства.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження представлені в наукових конференціях:

XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми

експериментальної психології: досвід та перспективи» на пошану професора Шинкарюка А.І. (27 жовтня 2025 року м. Кам'янець-Подільський); XI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців» (17 листопада 2025 року м. Кам'янець-Подільський).

Структура та обсяг. Кваліфікаційна робота складається із вступу, двох розділів з висновками до кожного, загального висновку, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Дослідження дало змогу комплексно проаналізувати теоретичні основи проблеми, емпірично вивчити психологічні особливості жінок, які зазнали насильства, та визначити взаємозв'язки між самооцінкою, співзалежністю, емоційною регуляцією, дитячими травмами й рівнем депресивності.

1. Теоретичний аналіз проблеми показав, що домашнє насильство є системним соціально-психологічним явищем, яке ґрунтується на дисфункційних моделях міжособистісної взаємодії, порушенні емоційної комунікації та деформації ціннісно-рольових установок у сім'ї. Воно має глибокі психологічні корені – передусім у досвіді дитячої травматизації, формуванні співзалежності, низькій самооцінці й неефективній емоційній саморегуляції.

2. Емпіричне дослідження, проведене на вибірці з 30 жінок (15 осіб, які зазнали насильства і 15 осіб, які не зазнали), дало можливість встановити низку статистично значущих відмінностей між цими групами.

За результатами **опитувальника Бека**, у постраждалих виявлено вищий рівень депресії, що свідчить про емоційну виснаженість, почуття безпорадності й втрату віри у власні можливості.

Рівень самооцінки (за методикою Беррі та Дженей Уайнхолд) виявився значно нижчим у жінок, які зазнали насильства, ніж у контрольній групі, що підтверджує взаємозв'язок між самооцінкою та вразливістю до насильницьких відносин.

Показники співзалежності у постраждалих значно перевищують середні норми, що свідчить про тенденцію до емоційної залежності від партнера, страх самотності й готовність терпіти приниження заради збереження стосунків.

Встановлено, що низька самооцінка, співзалежність, виступають ключовими психологічними чинниками, які підвищують ризик потрапляння у відносини, де присутнє насильство. Ці змінні формують комплексну внутрішню структуру вразливості, що ускладнює вихід із кола насильства.

На основі емпіричних даних розроблено практичні рекомендації для психологічної допомоги жінкам, які зазнали насильства. Вони включають: відновлення адекватної самооцінки; формування навичок емоційної саморегуляції; корекцію співзалежних установок; опрацювання дитячих травм; розвиток асертивності й навичок безпечного спілкування.

Аналіз результатів показав, що переважна більшість опитаних продемонстрували високі показники емоційної занедбаності та емоційного насильства, що свідчить про глибокі емоційні дефіцити у дитинстві. Це могло сформувати у жінок низьку самооцінку, підвищену тривожність, почуття безпорадності та схильність до співзалежних стосунків у дорослому віці.

Дещо нижчі, але також помітні рівні фізичного та сексуального насильства свідчать, що травматичний досвід у дитинстві у більшості респонденток мав комплексний характер, поєднуючи кілька форм жорстокого поводження.

Загалом, результати підтверджують гіпотезу про те, що дитячі травми є суттєвим психологічним чинником формування уразливості до домашнього насильства в дорослому віці.

Результати магістерської роботи мають практичне значення для психологів-консультантів, працівників центрів соціальних служб, кризових кімнат та освітніх установ, де проводиться профілактика насильства й підтримка жертв. Вони можуть бути використані для створення програм психологічної реабілітації та освітніх тренінгів із розвитку емоційної компетентності.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що домашнє насильство має глибокі психологічні детермінанти, які проявляються через низьку самооцінку, співзалежність, травматичний досвід і порушення емоційної регуляції. Усвідомлення цих чинників дає змогу більш ефективно здійснювати профілактику насильства, надавати психологічну допомогу постраждалим та сприяти їх особистісному відновленню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верховна Рада України «Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення 29.09.2025).
2. Дослідження ВООЗ: Майже чверть дівчат-підліток зазнали фізичного або сексуального насильства у стосунках. URL: <https://divoche.media/2024/07/30/doslidzhennia-vooz-mayzhe-chvert-divchatpidlitok-zaznaly-fizychnoho-abo-seksualnoho-nasylstva-u-stosunkakh/>
3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року. № 2229-VIII. (дата звернення 29 09.2025).
4. Васьківська С.В. Основи психологічного консультування: навчальний посібник. Київ: Четверта хвиля, 2004. 256 с.
5. Бойко Ю.М. Когнітивні спотворення та емоційно-когнітивна дисрегуляція. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. 280 с.
6. Бондаровська В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В., «Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику» Інформаційно-методичні Київ «Калита» 2014. 528 с.
7. Бондаровська В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. «Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення» Інформаційно-методичні матеріали Київ «Калита» 2014. 284 с.
8. Головка А. «Психологія травми: сучасні підходи». Львів: Світ, 2020, 210 с.
9. Дуля Т. П. Особливості впливу гендерних стереотипів на розвиток особистості підлітка. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія : Психологічні науки. 2015. № 128. С. 100–103.

10. Іванова М.С. Емоційно-когнітивна дисрегуляція у жінок з досвідом домашнього насильства. *Журнал практичного психолога*. 2014. Т. 6, № 2. С. 50-56.
11. Кальницька К. О «Соціально-психологічні характеристики жінок-жертв сімейного насильства: наукова стаття /: Юність науки – 2016: Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства / Чернігівський національний технологічний університет, 2016.
12. Касьянова І.М. Порушення емоційно-когнітивної регуляції в умовах стресу. Харків: ХНУ, 2008. 250 с.
13. Кузьміна, О. В. «Прив'язаність у жінок, які пережили насильство. *Міжнародний журнал клінічної психології*. № 4, 2020 с.33–41.
14. Лесько, Н. Загальна характеристика статусу суб'єктів попередження насильства в сім'ї. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*, № 837. С. 87–91.
15. Максимова Н. Ю. Психологія адиктивної поведінки: *навчальний посібник*. Київ : Київський університет, 2011. 308 с.
16. Максимова Н., Мілютіна К. «Соціально-психологічні аспекти проблеми насильства» 2018 203 с.
17. Малішевська А. П., Хмелько В. В., Хмелько Н. М. Психологічне насильство і обдарована дитина. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 5. С. 53–55. С. 54.
18. Мельничук О.В. Вплив травмуючих подій на психоемоційний стан жінок. *Психологія травми*. 2018. № 2. С. 56-64.
19. Мороз Р. А. Психологія травмуючих ситуацій: навчально-методичний посібник. Миколаїв : Іліон, 2018. 298 с.
20. Мустафаєв Г.М., Довгаль І.І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2011. 192 с.
21. Ніжаловська О. «Що таке газлайтинг та як вчасно розпізнати маніпуляції у стосунках» 2025 р. URL: <https://aimconsult.com.ua/shho-take->

gazlajtyng-i-yak-rozpiznaty-shho-ty-stav-zhertvoyu-gazlajtera/ (дата звернення 05.10.2025).

22. Писаренко С. С. Газлайтинг як інструмент психологічного насилля: механізми впливу та наслідки. *Актуальні проблеми психології*. 2021. № 1. С. 51–60.

23. .Перцева Т.О., Огоренко В.В. «Актуальні проблеми сімейного насильства: монографія. Дніпро, 2021.199 с.

24. Попович З. Блог «ОН Клінік» Що таке аб'юз, чим він небезпечний та як його розпізнати? URL: <https://onclinic.ua/blog/shho-take-abiuz-cim-vin-nebezpecnii-ta-iak-iogo-rozpiznati/> (дата звернення: 05.10.2025).

25. Петровська О.В. .Соціальна підтримка жінок, які пережили насильство: збірник матеріалів. Харків: Харківський національний університет, 2022. 150 с

26. Психологічна допомога постраждалим від насильства: *методичні рекомендації*. Київ, 2022. 80 с.

27. «Розірви коло» Допомога людям, що постраждали від насильства: де отримати медичну та юридичну допомогу, психологічну підтримку URL: <https://rozirvykolo.org/korysni-materialy/dopomoha-lyudyam-shcho-postrazhdaly-vid-nasylstva/> (дата звернення 20.10.2025).

28. Савчук О.М. Наслідки подружнього насильства: індивідуально-психологічна перспектива. *Наукові записки* (спецвипуск). Київ, 2002. Т. 20.

29. Сахно, С., Брагінець, В. Насильство над жінками в сім'ї. Донецьк: Приазовський державний технічний університет, 2018.

30. Синишина В. М. Психологічна допомога жінкам, що постраждали від гендерно-обумовленого насильств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2022. № 2. С. 33-37.

31. Степаненко І. О. Економічне насилля: аналіз сучасних підходів. *Журнал практичної психології*. 2018. №1. С. 21–27

32. Трубавіна І.М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: *навчальний посібник*. Київ : ДЦССМ. 2002. 132 с.

33. Уайнхолд, Б., & Уайнхолд, Дж. Як звільнитися від співзалежності. Київ: КМ-Букс2016.
34. Федоренко Р. П. Психологія молодії сім'ї і сімейна криза: *монографія*. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.
35. Фельдштейн О.А. Адаптація особистості в умовах стресу. Київ: Наукова думка, 2000. 320 с.
36. Франчук О. О., Левицька Л. В. «Психологічні особливості насильницької поведінки в міжособистісних стосунках». *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2016. № 12. С. 166–168.
37. Фурман А.В. «Основи гендерної рівності: навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2006. 168 с.
38. Харченко І.С. Психологічні аспекти прив'язаності та насильства. *Психологія розвитку*. 2003. Т. 1, № 1. С. 10-15.
39. Цимбалюк В.І. Домашнє насильство як соціальна проблема. *Соціологічний журнал*. 2002. Т. 5, № 3. С. 80-85.
40. Черницька Л.М. Емоційна регуляція та психічні розлади: методи корекції. Київ: Логос, 2005. 215 с.
41. Шевченко З. В. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.
42. Шуманська Т. Абюзивні стосунки: як розпізнати аб'юз і аб'юзера та що з цим робити? URL:<https://aimconsult.com.ua/abyuzyvni-stosunky-yak-rozpiznaty-abyuz-i-abyuzera-ta-shho-z-czym-robyty/> (дата звернення: 05.10.2025).
43. Яценко Т. С. Психологічні наслідки насильства у жінок. Київ: Інститут психології ім. Г. С. Костюка, 2017.